EĞİTİM
yayınevi

Editör: **Prof. Dr. Hande Kılıçarslan**

Geleneksel Türk Sanatları

Alanında Uluslararası Araştırmalar-II

Editör: **Prof. Dr. Hande Kılıçarslan**

Geleneksel Türk Sanatları

Alanında Uluslararası Araştırmalar-II

EĞİTİM
yayınevi

Geleneksel Türk Sanatları Alanında Uluslararası Araştırmalar–II
Editör: Prof. Dr. Hande Kılıçarslan

Yayınevi Grubu Genel Başkanı: Yusuf Ziya Aydoğan (yza@egitimyayinevi.com)
Genel Yayın Yönetmeni: Yusuf Yavuz (yusufyavuz@egitimyayinevi.com)
Sayfa Tasarımı: Kübra Konca Nam
Kapak Tasarımı: Eğitim Yayınevi Grafik Birimi

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı
Yayıncı Sertifika No: 76780

ISBN: 978-625-385-406-5
1. Baskı, Ekim 2025

Baskı Cilt: Vadi Grafik Tasarım ve Reklamcılık Ltd. Şti.
İvedik Org. San.1420. Cad. No: 58/1 Yenimahalle/ANKARA
Matbaa Sertifika No: 47479

Kütüphane Kimlik Kartı

Geleneksel Türk Sanatları Alanında Uluslararası Araştırmalar–II
Editör: Prof. Dr. Hande Kılıçarslan
VI+176 s., 160x240 mm
Kaynakça var, dizin yok.
ISBN: 978-625-385-406-5

Copyright © Bu kitabın Türkiye'deki her türlü yayın hakkı Eğitim Yayınevi'ne aittir. Bütün hakları saklıdır. Kitabın tamamı veya bir kısmı 5846 sayılı yasanın hükümlerine göre kitabı yayımlayan firmanın ve yazarlarının önceden izni olmadan elektronik/mekanik yolla, fotokopi yoluyla ya da herhangi bir kayıt sistemi ile çoğaltılamaz, yayımlanamaz.

EĞİTİM yayınevi

Yayınevi Türkiye Ofis: İstanbul: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Atakent mah. Yasemen sok. No: 4/B, Ümraniye, İstanbul, Türkiye

Konya: Eğitim Yayınevi Tic. Ltd. Şti., Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
+90 332 351 92 85, +90 533 151 50 42
bilgi@egitimyayinevi.com

Yayınevi Amerika Ofis: New York: Egitim Publishing Group, Inc.
P.O. Box 768/Armonk, New York, 10504-0768, United States of America
americaoffice@egitimyayinevi.com

Lojistik ve Sevkiyat Merkezi: Kitapmatik Lojistik ve Sevkiyat Merkezi, Fevzi Çakmak Mah. 10721 Sok. B Blok, No: 16/B, Safakent, Karatay, Konya, Türkiye
sevkiyat@egitimyayinevi.com
E-Ticaret: 0553 950 50 37

Kitabevi Şubesi: Eğitim Kitabevi, Şükran mah. Rampalı 121, Meram, Konya, Türkiye
+90 332 499 90 00
bilgi@egitimkitabevi.com

İnternet Satış: www.kitapmatik.com.tr
bilgi@kitapmatik.com.tr
Kitabevi Hattı: 0501 651 92 85

EĞİTİM YAYINEVİ GRUBU

İÇİNDEKİLER

Önsöz ..... **V**

ANADOLU'DA ABA DOKUMACILIĞI **1**

Sultan Sökmen

ANAMUR İLÇESİ BAHŞİŞ KÖYLERİ NAMAZLAĞI DOKUMALARI **23**

Selda Ciğer, Serpil Erdeliğ Demirbaş

BULDAN BEZİ DOKUMACILIK GELENEĞİ VE GİYSİ TASARIMINA UYGULAMALARI **45**

Dilek Tüm Cebeci

GELENEKSELDEN GÜNÜMÜZE BİR İFADE BİÇİMİ OLARAK ÇAĞDAŞ TÜRK SANATINDA HALI VE KİLİM **55**

Elif Tuğçe Tecir, Hakan Çiloğlu

GHİORDES-TÜRK DÜĞÜMÜ BAĞLAMA TEKNİKLERİ ÜZERİNE KARILAŞTIRMALI BİR İNCELEME **77**

Şükrü Azizi

HATTAT DERVİŞ ALİ EFENDİ VE HAFIZ OSMAN EFENDİ'YE AİT BİR MURAKKA'ANIN İNCELEMESİ **101**

Özgür Çetintaş

İSLAM RESİM SANATINDA ŞİRİN'İN SÜT HAVUZU **125**

Fatma Nilhan Özaltın

KÜTÜPHANE OLGUSU VE KİTAP SANATLARI BAĞLAMINDA KASTAMONU YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ ÖRNEĞİ **145**

Mine Dilber

MUŞ OVASINDA BİR LALE'NİN ÇİNİ TABAĞINA GELİŞ SERÜVENİ **163**

Mikail Sevindik, Atila Diler, Suna Topçulu

GELENEKSELDEN GÜNÜMÜZE BİR İFADE BİÇİMİ OLARAK ÇAĞDAŞ TÜRK SANATINDA HALI VE KİLİM

Elif Tuğçe Tecir*, Hakan Çiloğlu**

Giriş

Dokuma, insanın yaratıcı faaliyetleri arasında kökeni en eskiye dayanan sanat dallarından biri olarak öne çıkmaktadır. Her çağda yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan dokuma eylemi, temel bir ihtiyaç olan korunma güdüsünü karşılamanın yanı sıra kültürel, sanatsal ve sembolik bir ifade biçimi olmuştur. Estetik, kültürel ve sanatsal bir ifade aracı olarak sürekliliğini koruyan dokumacılık, başlangıçta yaşamsal ihtiyaçları karşılamak amacıyla ortaya çıkmış bir uğraştır.

İnsanoğlu ilk çağlarda doğanın zorlu şartlarından korunmak, örtünmek ve barınmak için hayvan derilerinden, sonrasında ise ağaçların soyulabilen kabukları ve lifleriyle dokuma yapmayı öğrenmiştir. Daha sonraları koyunlardan sağladıkları yünleri bükerek, elde ettikleri ipliklerle dokuma sanatının temelini oluşturan ürünler ortaya çıkarmışlardır. Geçmişin sanatsal mirasını günümüze taşıyan dokumalar, günlük yaşamda kullanılmış işlevsel nesnelerdir.

Dokumacılık tarih boyunca Orta Asya ve Anadolu'da her dönem gelişim içinde olmuştur. Anadolu'da en eski dokuma örnekleri Frigyalılar'a ait olup, Gordigon'da bulunmuş fakat korunamadığı için günümüze ulaşamamıştır (Dölen, 1992: 2). Diğer bir araştırma; dokumacılığın yabani keten bitkisinden yapılmış ip kalıntılarının Üst Paleotik Çağa gittiğini göstermektedir. Bulunan kalıntılar S şeklinde bükülmüş ip parçaları olup, Gürcistan'daki Dzudzuana adındaki mağarada bulunmuşlardır. Yakındoğu'daki en erken dokuma buluntularından bir diğeri, Neolitik Döneme tarihlenen Nahal Hemar'daki bir mağaradaki keten bitkisinden dokunmuş kumaş olduğu paylaşılmıştır (Özdol, 17.09.2025).

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, İstanbul, t.eliftugcedemir@gmail.com, ORCID: 0000-0002-3208-9316

** Doç. Dr. Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, İstanbul, hakanciloglu@marmara.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7461-2355

Görsel 1: 52 No'lu yapıda gömüt içerisinde bulunan Neolitik Döneme ait kumaş kalıntısı.

21. yüzyıla gelindiğinde dokuma sanatı, geleneksel tekniklerin devam ettirilmesinin yanı sıra, çağdaş sanat içinde, teknolojik gelişmelerin uygulandığı ve sürdürülebilirlik yaklaşımıyla farklı boyutlar kazanmıştır. Çağdaş dokuma sanatı; düşünsel ve kavramsal eserler, farklı malzeme ve tekniklerle ifadelendirilerek sergilenmektedir. Bu çerçevede, bu anlamda üretim yapan sanatçılar, kirkitli dokumaları çalışmalarında bir ifade aracı olarak kullanmaktadır. Resmin dokunmasının başlangıcında olduğu gibi, bugün de güzel sanatlar atölyelerinde üretim yapmaya devam eden, dokuma tekniklerini öğreterek geleceğe aktarılmasında önemli katkılar sağlayan akademisyen sanatçıların üretimleri de devam etmektedir.

Halı dokumacılığı, geçmişten günümüze teknolojik gelişmelere rağmen, üretim tekniği büyük ölçüde korunarak; ilk dönemlerde doğa koşullarına karşı barınma ve korunmak için yer örtüsü, çadır içi duvar süsü, yatak örtüsü gibi kullanım amaçları; sonrasında ise saraylarda statü göstergesi, ticareti yapılan lüks ürün ve günümüz yaşamında iç mekan süsleme unsuru olarak, fonksiyonellikten sanat üretimlerine uzanan çok katmanlı tarihsel serüven yaşamıştır. Günümüzde hem geleneksel kimliğini korumakta, hem de çağdaş sanat yorumu olarak varlığını sürdürmektedir. Çalışmanın amacı, halının tarih boyunca geçirdiği ekonomik ve kültürel dönüşümü ve bu dönüşümün günümüz sanatına nasıl yansıdığını, seçilen örneklerle nitel araştırma yöntemiyle, betimlemelere dayalı olarak açıklamaktır.

1. Kirkitli Dokumaların Tarihsel Gelişimi

Dokumacılığın önemli kollarından birini halı, kilim, cicim, zili ve sumak gibi geleneksel dokuma türleri oluşturmaktadır. Genel bir ifadeyle "kirkitli dokumalar" olarak adlandırılırlar ve kendilerine özgü teknik özellikleriyle

üretimi hâlâ sürdürülmektedir. Kirkitli dokumalar, yapılarına göre havlı ve havsız olarak ikiye ayrılmaktadır. Halılar havlı dokumalar olarak anılırken, havsız dokumaları ise kilim, cicim, zili ve sumak oluşturmaktadır. Halı ve kilim türü dokumalar, dokuma tekniği açısından birbirlerinden farklıdır. Halı dokumacılığında düğüm tekniği kullanıldığı için, yüzeyinde havlı bir görünüm oluşurken, kilimler düz dokuma görünümdedir. Halılar genelde yer yaygısı olarak kullanılırken, havsız dokuma olan kilimler daha ince bir dokuma olmalarından dolayı, kullanım alanları oldukça çeşitlidir. Bu dokumalar tezgaha gerili hazırlanan "çözgü" olarak adlandırılan dikey iplik grupları üzerinde dokunurlar. Havlı ve havsız dokumalar sırasında atkı ipliğinin, çözgü ipliği üzerinde sıkıştırılmasını sağlayan dokuma aracına "kirkit", bu aracın kullanılması nedeniyle üretilen el dokumaları da "kirkitli dokumalar" olarak anılmaktadır.

1.1. Halı Dokumacılığı

Halı, Türklerin yaşadığı topraklarda ortaya çıkmış ve tarih boyunca hem gündelik bir eşya, hem de sanat eseri olarak varlığını sürdürmektedir. Dünya'da bilinen en eski halı, M.Ö. 5. yüzyıla tarihlenen Pazırık Halısı'dır. Günümüzde St. Petersburg Hermitage Müzesi'nde sergilenen bu halı, Türklerin halı sanatındaki bilgi ve ustalığının bir kanıtı niteliğindedir. Pazırık Halısı'nın keşfinden önce, 1906 – 1908'de Aurel Stein Doğu Türkistan'daki Lou – Lan'da, M.S. 3. ve 4. yüzyıllara tarihlenen düğümlü halı parçaları bulmuştur. 1913'de Albert von Le Coq, Turfan araştırmaları sırasında M. S. 5. – 6. yüzyıllara ait düğümlü halı parçaları ortaya çıkarmıştır (Aslanapa, 199: 18).

Orta Asya Türk topluluklarında ilk örneklerine rastlanan halı dokumacılığı, Pazırık Halısı'yla somutlaşmıştır. Mısır'da yapılmış kazılarda eski Kahire (Fustat) halı parçalarının Abbasi Dönemi'ne ait olduğu kabul edilmektedir. New York Metropolitan Müzesi'nde korunan örnekler, Kufi yazılı bordürlü ve tek çözgü üzerine düğümleme tekniğinde yapılmış örnekler olarak, 12. yüzyıl Fatimi devrine tarihlendirilmektedir. Bu halılardaki kufi yazılar, Abbasi devrindeki örneklere kıyasla daha gelişmiştir (Yetkin, 1974: 13).

Mısır'da bulunmuş örnekler haricinde 6. yüzyıldan 13. yüzyıla kadar halı tarihinde bir boşluk bulunmaktadır. Bu boşluk, Anadolu Selçuklularına ait Konya Alâeddin Camii halılarıyla yeniden süreklilik kazanmıştır. Çift çözgü ipliğine oturan Türk düğümüyle dokunmuş halıların varlığı, halı tarihinde ilk kez düzenli bir sürekliliğin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 13.

yüzyıldan itibaren Selçuklular halı tekniğini Doğu 'ya tanıtmıştır (Yetkin, 1974: 14). Konya'da bulunan bu Selçuklu halı örnekleri, Alman konsolosluğunda görevli Loytved tarafından bulunmuştur (Yetkin, 1974: 15). 1271 – 1272 yıllarında Anadolu'dan geçen Marco Polo, seyahatnamesinde "dünyanın en iyi ve en güzel halılarının" Türkomanya'da (Anadolu) üretildiğini" belirtmiştir (Yetkin, 1974: 16).

Anadolu Selçuklu Dönemi'ne ait bir diğer önemli halı grubu, 1930 yılında R. M. Riefstahl tarafından, Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde bulunmuştur (Yetkin, 1974: 21). Ayrıca Mısır'da 1935 – 1936 yıllarında Fustat kazılarında ortaya çıkarılan 13. – 15. yüzyıllara tarihlenen halılar, Anadolu'dan Mısır'a ihraç edilmiş örneklerdir. Bu halılar, düğüm tekniği ve desen özellikleriyle Konya halılarıyla oldukça yakın benzerlikler göstermektedir (Yetkin, 1974: 24). Kısaca özetlemek gerekirse; Selçuklu halıları üç ana grup altında incelenmektedir.

1. Konya Alâeddin Camii halıları.
2. Beyşehir Eşrefoğlu Camii'nde bulunan halılar.
3. Eski Kahire (Fustat) halıları.

Görsel 2: Konya Selçuklu Halısı, 13. yüzyıl (90x74 cm), T.İ.E.M., İstanbul.

14. yüzyılın başlarında ortaya çıkan hayvan figürlü halılar, Türk halı sanatının gelişiminde ikinci bir dönemin başlangıcını oluşturmuştur. 15. yüzyılın sonuna kadar görülen bu halılar, orijinal halılar üzerinde ve Avrupalı ressamların tablolarında tasvir edilmiştir (Yetkin, 1974: 27).

Anadolu Selçuklu döneminin sona ermesiyle, 16. yüzyılda büyük bir imparatorluğa dönüşen Osmanlı Devleti'ne ait halılar, Selçuklu halı

geleneğinin temelinde gelişimini sürdürmüştür (Yetkin, 1974: 43). Selçuklu halı sanatını devam ettiren Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in oymağının da halı ve kilim dokuduğu kaynaklarda belirtilmektedir (Deniz, 2015: 84).

16. ve 17. yüzyıla tarihlenen Klasik Dönem Osmanlı halıları, kompozisyon özelliklerine göre Uşak halıları, Madalyonlu Uşak halıları ve Yıldızlı Uşak halıları olarak sınıflandırılmaktadır (Yetkin, 1974: 74). 16. yüzyıl, Türk halı sanatının en parlak dönemi olarak kabul edilmektedir. Tebriz'in Osmanlı topraklarına katılmasıyla birlikte, madalyon ve bitkisel motiflerin görüldüğü yeni desen anlayışının hakim olduğu Osmanlı Saray halıları ortaya çıkmıştır (Yetkin, 1974: 104). Bu halılarda saz denilen hançer yapraklar, palmet ve madalyonlar natüralist lale, sümbül, karanfil ve nar çiçekleriyle birlikte kurgulanarak, yeni bir üslup kazandırılmıştır (Aslanapa, 1987: 137). 17. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı Devleti'nde Batılılaşma etkisinin artmasıyla, saray üslubunda dokunan halılarda Barok ve Rokoko desenlerin etkileri görülmeye başlamıştır. Saray halılarında bu desen üslupların biçimsel özelliklerini, kıvrımlı dal kompozisyonlarını ve natüralist desen anlayışını görmek mümkündür.

19. yüzyılda sanayileşmeyi ilke edinen Osmanlı Devleti, çeşitli fabrikalar kurarak üretimini arttırma girişiminde bulunmuştur. Bu fabrikalardan biri, Sultan II. Abdülhamid'in girişimiyle kumaş ve halı üretmek için kurulan Hereke Fabrika-i Hümayun'dur. Hereke Fabrikası, sarayın birçok tekstil ihtiyacını karşılamış, ürettiği yüksek kaliteli kumaş ve halılarla bir Türk markası kimliğiyle, yurt dışındaki fuarlara katılımıyla da markalaşma örneği olmuştur. İlk olarak Manisa ve Gördes çevresinden getirilen ustalarla başlayan üretim, kapasitenin artmasıyla birlikte, Hereke ve çevresinden işçi alımıyla desteklenmiştir (T.B.M.M. Milli Saraylar Daire Başkanlığı, 2003: 13). Böylece fabrika, üretimin yanı sıra istihdam yaratmış, meslek öğretmiş ve sanat öğreten bir kurum niteliği kazanmıştır. Ayrıca İstanbul'da kurulan Feshane Fabrikası, Osmanlı Devleti'nin son dönem Türk halılarının üretildiği önemli bir fabrikadır. Sultan II. Mahmut döneminde, Kumkapı yakınlarındaki Kadırga semtinde, başa giyilen fes üretimi amacıyla kurulan fabrikada, 1914 yılına kadar halı üretimine devam edilmiş ve özellikle saray için, Avrupa etkilerinin görüldüğü desenlerle yüksek kaliteli halılar üretilmiştir (Aslanapa, 1987: 204).

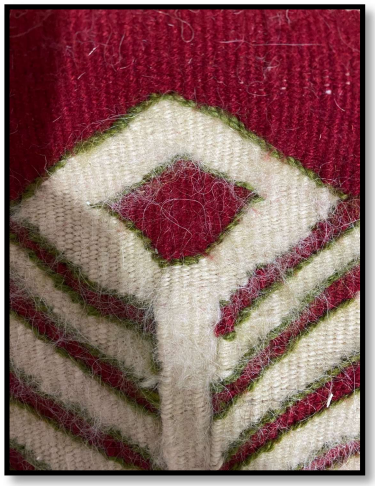
Görsel 3: 16. yüzyıl Osmanlı Saray Halısı, New York, Metropolitan Museum of Art.

1.2. Kilim Dokumacılığı

Orta Asya bozkır kültüründe yaşayan Türk toplulukları, temel geçim kaynağı olarak hayvancılıkla uğraşmışlardır. Hayvanların etinden, sütünden yararlanmış ve yününden çeşitli dokusal yüzeyler yapmışlardır. Türklerde kilim dokumacılığı Hun Sanatına dayanmaktadır (Uğurlu, 2018: 2).

Kilim dokuma, düz (havsız) dokuma teknikleri arasında yer alan geleneksel bir dokuma türüdür. Çözgü ipliklerinin üzerine atkı iplikleri, genellikle desene göre belirli alanlara yerleştirilir. Atkılar çözgüleri sıkıca kapatacak biçimde dokunduğundan, çözgüler görünmez. Bu nedenle kilim dokumalar atkı yüzlü dokumalardır. Kilim dokumada atkı ipliklerinin sıkıştırılmasında kirkit kullanılır. Geleneksel kullanımda yer yaygısı, seccade, örtü, yastık, heybe, duvar süsü, çadır süslemeleri gibi çeşitliliğe sahip olan kilimler, geleneksel kullanım dışında günümüzde sanatsal ifade biçimi olarak kilim dokuma tekniği kullanıldığı eserler görülmektedir.

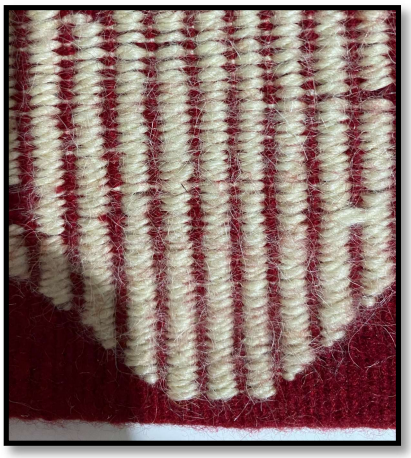
Kilim dokumalar yüzey boyunca; çözgü ve atkı ipliklerinin hareketiyle oluşmaktadır. Atkı ipliğinin çözgünün bir altından bir üstünden geçerek, çözgü ipliğinin yüzeyde tamamen kapatıldığı bir dokuma tekniğidir. Görsel olarak bezayağı örgüsüne benzemektedir. Anadolu kilimlerinde kilim, cicim, zili ve sumak olmak üzere dört temel teknik kullanılmaktadır. Bu tekniklerin içinde en temeli dokumanın zemini oluşturan kilim tekniğidir. Anadolu kilimlerinde malzeme olarak genellikle yün, keçi kılı ve bu iki malzemenin karışımından elde edilen iplikler kullanılmıştır. Genelde yün doğal halde ya da boyanarak, keçi kılı ise doğal renginde kullanılmıştır (Uğurlu, 2018: 3).

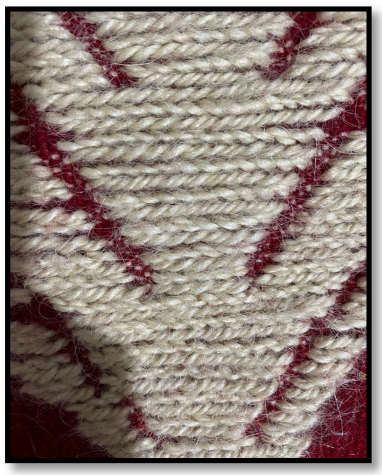
Şekil 1: Kilim Tekniği (E. Tuğçe Tecir)

Şekil 2: Cicim Tekniği (E. Tuğçe Tecir)

Şekil 3: Zili Tekniği (E. Tuğçe Tecir)

Şekil 4: Sumak Tekniği (E. Tuğçe Tecir)

Türk kültüründe halı – kilim dokumalar, aba, keçe kullanımı oldukça önemli kullanımıyla, Türkmen ve Yörük yaşamında yer döşemesi, çadır, eşya ve hayvan örtüsü, torba, çuval gibi kullanım eşyası olarak vazgeçilmez bir yere sahiptir. Halı – kilim dokumaları süsleyen motifler ise belli bir klanın damgası olarak kabul edilir. Bu tür eşya, aynı zamanda içerdiği sembol – motiflerle koruyucu tılsım, nazarlık görevi de görmüştür (İnalcık, 2008: 53). Kilim motifleri, çok eski kültürel birikimi ve geleneksel yaşam izleri taşımaktadır. Bu izler kültürel birikimle zaman sürecinde desen ve motiflere dönüşmüştür. Bu motifler teknik ve dokuyucunun ustalığına bağlı olarak zenginleşmektedir (Uğurlu, 2018: 8).

Görsel 4: Karakeçili yörük aşiretinin bir obasındaki karaçadırın önünde kurulmuş dokuma tezgahı ve yörük çocuğu.

Görsel 5: Anamas yaylalarında Sultanoluğu mevkiinde yörük göçü: Develerin üzerindeki yük kilimlerle örtülü.

2. 21. Yüzyıl Çağdaş Türk Sanatında Halı – Kilim

Çağdaş sanat anlayışı içinde halı ve kilim, kullanım eşyası olmanın ötesine geçerek, çağdaş sanat pratiğinde bir anlatım diline dönüşmüş, estetik bir ifade biçimi olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel üretim teknikleri yeni malzemelerle birleştirilmiş, teknolojik ve organik nesneler, hazır nesneler sanatsal anlatım dili olarak kullanılmaya başlanmıştır. Geleneksel desenler soyutlaştırılarak, plastik sanatların anlatım diliyle kimi zaman dijital ortamda üretilmiş, farklı malzemelerle buluşmuştur. Böylece sanat nesnesine ve enstalasyona dönüşmüştür.

Türk sanatında halı – kilim dokumalarının sanatsal bir ifadeye dönüşmesinde ve gelişme göstermesinde en büyük adım, üniversitelerin Resim, Tekstil ve Geleneksel Türk Sanatları Bölümlerindeki

akademisyenlerin katkılarıyla olmuştur. Bu adımların ilki; şimdiki adıyla Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi'nde atılmıştır. 1883 yılında Sanayi – i Nefise Mektebi adı ile İstanbul'da kurulmuş, 1928 yılında İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, 1969 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, 1982 yılında ise bugünkü ismini almıştır. 1977 yılında kurumun Resim Bölümü bünyesinde açılan Halı – Resim atölyesi, Türkiye'de tapestry sanatının gelişmesinde öncü bir rol üstlenmiştir (Joroyev, 2019: 51).

Tekstil tasarımcısı yetiştirmek amacıyla kurulan ilk eğitim atölyesi, 1940'da İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi bünyesinde kurulan "Kumaş Desenleri" bölümüdür. Bunu, 1957 yılında kurulan Devlet Tatbiki Güzel Sanatlar Yüksekokulu'nun Tekstil Sanatları Bölümü izlemiştir. Ardından 1977 yılında Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Tekstil Bölümü açılmıştır. Bu atölyelerde Geleneksel halı ve kilim dokuma teknikleri çok sayıda tezgahta uygulamalı atölye koşullarında öğrenildiği bir süreç yaşanmıştır (Tansuğ, 1991: 347).

1950'li ve 1960'lı yıllarda Türkiye'nin daha yoğun uluslararası etkinliklerde bulunması, yurt dışı sergilerin İstanbul ve Ankara gibi şehirlerde izlenmesi, yabancı yayınlar aracılığıyla güncel sanatın takip edilebilmesi gibi etkenler, 1960 – 1980 sürecinde sanatçıların yeni arayışlara yönelmesinde etkili olmuştur. Ayrıca, Batı modernizmine dahil olma ilkesini benimseyen çağdaş Türk sanatçılarının 1950 – 1960'lı yıllarda katıldığı uluslararası sergilerde, kendi kültürel değerlerini yansıtmaktan uzak oluşu eleştirilmiş ve bu durum bir çelişki yaratmıştır (Antmen, 2005: 185). Cumhuriyet'in kuruluşuyla başlayan ve çağdaşlaşmayı hedefleyen sanat ortamında, güzel sanatlarda etkili olan modern akımlar sanatçıları etkilemiş ve sanatçılar kendi kimlikleriyle modern olma arasında bir çelişki yaşamışlardır. Bu ikilem arasındaki Türk sanatçılar, geleneksel sanatımızın ve yerel motiflerimizi batılı sanat anlayışıyla sentezleyerek çalışılması gerektiği düşüncesini savunmuşlardır (Antmen, 2005: 173).

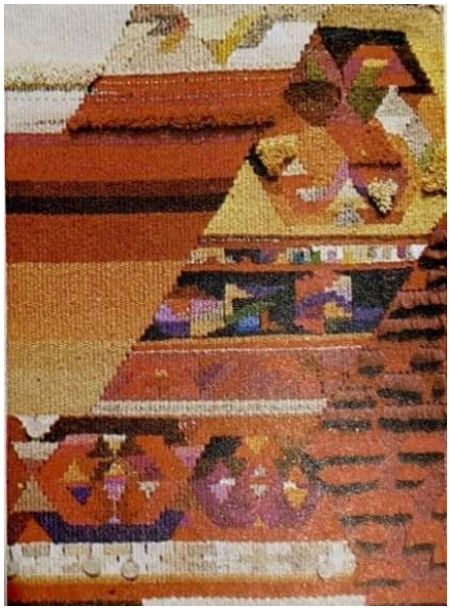
1947 yılında İstanbul'da Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde, resim eğitimi gören bazı öğrenciler, Onlar Grubu'nu oluşturarak geleneksel sanatlarımıza sahip çıkarak, milli değerler altında Türk resim sanatında özgün kimliği korumayı hedeflemişlerdir. Nedim Günsur, Mehmet Pesen, Orhan Peker, Adnan Varınca, Fikret Otyam, Turan Erol gibi sanatçılar bu grupta yer almışlardır. Türk sanatında Müstakiller, D grubu, Yeniler ve Onlar Grubu yenileşme hareketlerinin etkili olduğu dönemde, Avrupa ve Amerika'da tekstil sanatında Bauhaus akımıyla başlayan yenileşme hareketinin etkilerini eserlerine yansıtmışlardır. 20. yüzyıl başlarında

Johannes Itten, George Muche, Oskar Schemmer, Wassily Kandinsky, Paul Klee gibi sanatçıların öğretileri öncülüğünde çalışmalarını yürüten Bauhaus hareketinde Otti Berger, Gunta Stözl, Anni Alberts, Marli Ehram gibi dokuma sanatçıları çağdaş dokuma sanatının temelini oluşturmuşlardır (Yetik, 2009: 165).

Resim sanatçılarının halı dokumaya yönelmeleri ise, Avrupa'daki sanatsal ve teknik çalışmaların bu alanda yoğunlaşmasının etkisiyle olduğu düşünülmektedir. Ayla Salman'ın ürettiği kilim resimler, çağdaş bir yaklaşım örneğidir (Görsel 6). Ayla Salman'ın motiflerden esinlenerek oluşturduğu tasarımların yanı sıra, resimsel yaklaşım örnekleri, Özdemir Altan'ın çalışmalarında görülmektedir. Modern yaklaşım getiren diğer bir sanatçı ise Ozonay Omur'un geleneksel yaklaşımla farklılığın birleştiği üretimleridir (Tansuğ, 1991: 348), (Görsel 7).

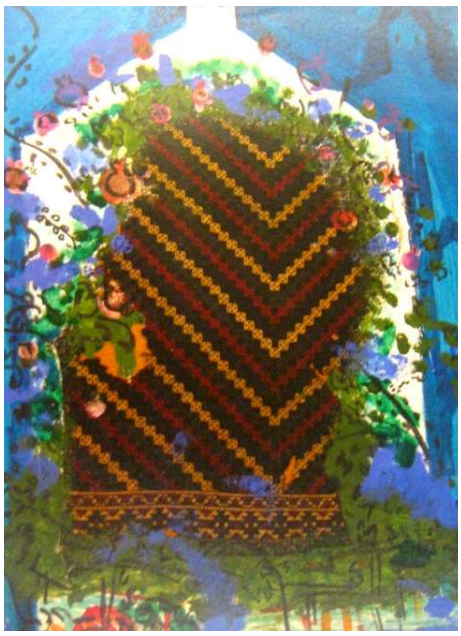

Görsel 6: Ayla Salman, Narlar I.

Görsel 7: Ozonay Omur, kilim dokuma.

Türk resminde tekstil etkilerinin Bedri Rahmi Eyüboğlu ile başladığı söylenebilir. Bedri Rahmi'ye göre kilim, çini, hat, kaligrafi gibi Türk sanatının temelini oluşturan zengin çeşitlilik, Türk sanatında soyutlamanın temelini oluşturmaktadır. Bedri Rahmi, geleneksel Türk motiflerini Batı resim tekniğiyle birleştirerek, yeni bir anlayış geliştirmiştir (Yetik, 2009: 174). Bedri Rahmi; kilimleri farklı ışık yansımaları atında inceleyerek, açıklık – koyuluk değerlendirmelerinde bulunmuş, Anadolu kilimlerinin görsel etkilerinin yanı sıra, sahip olduğu resimsel özellikleriyle de herhangi bir sanat eseriyle kıyaslanabilecek değerde olduğunu, bir tablo özelliği taşıdığını şu sözlerle ifade etmiştir (Görsel 8, 9). *"Halis bir Anadolu kiliminin bir tablo kadar güzel olabileceğine, halis bir Türk çinisinin ünlü bir ressamın tablosu ile mukayese edilmesine bir türlü akılları yatmıyor. Onlara kırk dereden su, kırk kilimden renk, kırk yazmadan biçim toplayıp getiriyorum: "Bana ünlü bir ressam gösterin ki yalnız dört renk, iki koyuluk derecesi ve bir tek biçimle bu kadar zengin bir iş çıkarabilsin. Bana adı dünyayı sarmış ressamlardan birisinin yalnız iki renkle yaptığı bir şaheser gösterebilir misiniz?"* sözleriyle ifade etmiştir (Erol, 1976: 120). 1960'lı yıllarda Bedri Rahmi Eyüboğlu sonrasında bazı sanatçılar da çalışmalarında Anadolu kilimlerine yönelmişlerdir. Şemsi Arel, Refik Epikman, Adnan Turani gibi sanatçıların kilimlerden etkilenerek doku arayışına girdikleri izlenmektedir (Yetik, 2009: 187).

Görsel 8: Bedri Rahmi Eyüboğlu, kolaj, karışık teknik.

Görsel 9: Bedri Rahmi Eyüboğlu, kolaj, karışık teknik.

Tekstil sanatı dahilinde 1962 yılında ilk olarak Lozan Tekstil Bienali ve sergilenen serbest tekstiller, tekstil sanatını geçmişteki rolünden çıkararak, plastik sanat nesnesi olarak algılanmasında bir başlangıç olmuştur (Görsel 10).

Görsel 10: İlk açılan Lozan Uluslararası Duvar Halısı Bienali, 1962.

J. Owidzka , M. Abakanowicz ve W. Sadley'in eserleri /Alice Pauli Arşivi

21. yüzyılın dokumaları, modern çağın getirdiği yeni yaklaşımlar ışığında farklı ve dikkat çeken el halısı – kilim dokuma örneklerini de beraberinde getirmiştir. Çağdaş Türk sanatında bu yenilikçi adımlarıyla öne çıkan sanatçılardan biri Belkıs Balpınar'dır. Sanatçı, geleneksel dokuma kilim tekniğini kullanarak, çağdaş sanat etkisini çalışmalarına yansıtmaktadır. Balpınar'ın çalışmalarına konu olan; uzay, uzam, mikrokozmos,

makrokozmos, kuantum fiziği ve galaksi gibi temalardır. Sanatçıya fizik ve astronomi alanlarındaki okumaları ilham kaynağı olmaktadır ve bununla ilgili teorik, pratik yönleri üzerine araştırmalar yapmaktadır (Akdemir ve Korkmaz, 2022: 286). Kendisine özgü üretim tekniğini "Artkilim" olarak tanımlayan Balpınar, bu kavramı şu sözlerle açıklamaktadır: *"İnsanın kendi yarattığı dünya çok karmaşık. Milyarlarca galaksi ve onların içinde milyarlarca yıldız olan evrende ise bizim zaman algılamamıza göre bir düzen görülüyor. Pek çok sanatçı dünya üzerindeki bu kaosun içinden bir şeyleri yansıtmaya çalışıyor. Ben ise; bizim zaman anlayışımıza göre daha düzenli görünen makro evrendeki galaksi ve gezegenlerin ya da mikro evrendeki parçacıkların devinimlerinin oluşturduğu uzamları ima eden görüntüler yakalamaya çalışıyorum"* (Akdemir ve Korkmaz, 2022: 286). Balpınar, bilime ve kozmolojiye olan ilgilisiyle, Einstein'ın ortaya koyduğu dördüncü boyut kavramından etkilenmiş olduğunu dile getirerek, uzayı spiral halkalar aracılığıyla yorumlamaktadır (Akdemir ve Korkmaz, 2022: 287), (Görsel 11, 12).

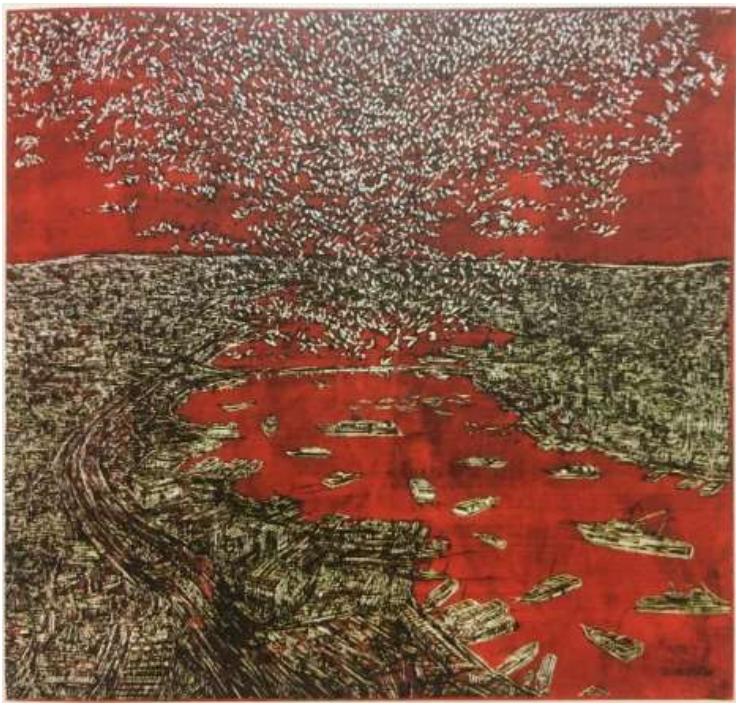

Görsel 11: Belkıs Balpınar, Anna Laudel "Through Woven Times"Sergisinden.

Görsel 12: Belkıs Balpınar, Anna Laudel "Through Woven Times" Sergisinden

Günümüzün bilinen isimlerinden Devrim Erbil, 1955 yılında İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi, Resim Bölümü'nde öğrenime başlayarak, sanat yaşamında klasik batı sanatı ile doğu sanatını sentezlediği, özellikle minyatür resim ve hat gibi geleneksel sanatlardan çıkışla, kendine özgü bir anlatım dili oluşturmuştur. Erbil; Bedri Rahmi'nin atölyesinde deneyimlediği yerel ile geleneksel öğelerden çıkışlı Batı resim anlayışında "resim dilini" oluşturmuştur (GESAV, 2024: 45). Erbil, eski minyatür peyzajlarından ilham almış ve giderek kompozisyonlarında ritmik hareket çözümlemeleri üzerine yoğunlaşmıştır (Tansuğ, 1991: 276), (Görsel 13).

Görsel 13: Devrim Erbil, İstanbul, 2019

Türkiye'deki genç kuşak sanatçılardan biri olarak yaptığı çalışmalarla tanınan Fırat Neziroğlu, yurt içi ve yurt dışında kirkitli dokuma tekniklerini yorumlayan sanatçılardandır. Kilim tekniğinde tapestry dokumalarında misina malzemesi kullanımında öncü isimlerden olan Neziroğlu, malzemenin etkisiyle boş alanlarda yer alan figürlerinde farklı teknikleri de bir araya getirdiği çalışmalar yapmıştır. Sanatçının "Renaissance Girl" isimli portre çalışmasında, figürün saç kısımlarında yün elyafı iğneleme yöntemiyle keçeleştirip, görsel anlatım etkisini zenginleştirmiştir (Jorayev, 2019: 53), (Görsel 14).

Görsel 14: "Renaissance Girl", Fırat Neziroğlu, 2012

Geleneksel Türk halı, motif ve sembolleri çağdaş bir bakış açısıyla yeniden yorumlayan Ramazan Can, çalışmalarında geleneksel üretim biçimi ve formlarına bir göndermede bulunur. Geleneksel motifleri, neon ışık, plexi glass gibi çağdaş malzemelerle birleştirerek görsel ifadeler ortaya çıkarmaktadır. Gazi Üniversitesi'nde Resim eğitimi alan sanatçı, enstalasyonunda yer alan nesnelerin, çalışmalarında 'kültür' kavramı üzerinde yükseldiğini belirtmektedir. Son dönem çalışmalarında 'Ne Yerdeyim Ne Gökte', 'Yerlileştirme', 'Yüklük', ve 'Evvel Zaman İşi' isimli eserlerinde enstalasyon çalışmaları, Anadolu kültürünün ve halının ön planda olduğu görülmektedir (Görsel 15, 16). Can; betonların arasına sıkıştırdığı halı rulolarıyla veya silik desenlerle dokunan halılarla, bir kültürün yok olma sürecine değinmektedir (Acar ve Önemli, 2018: 348).

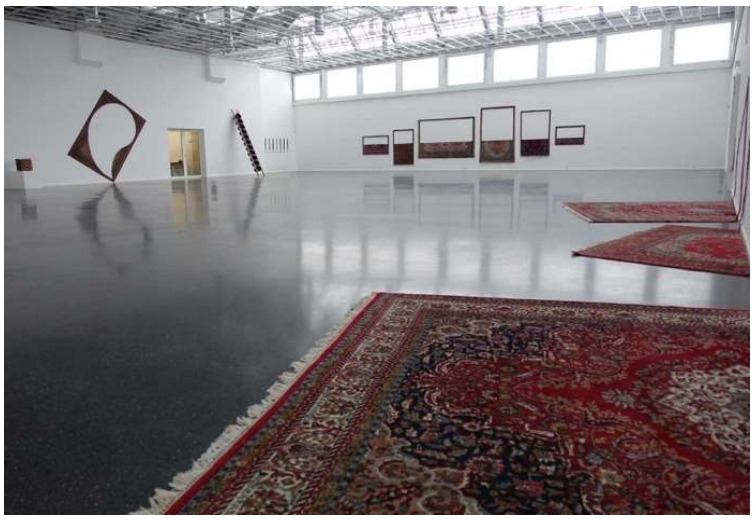

Görsel 15: Ramazan Can, Yerlileştirme VI, 2017, beton, dokuma.
Görsel 16: Ramazan Can, Yüklük, 2018, El dokuma halı.

21. yüzyıl çağdaş sanat çalışmalarında halı ve kilim dokumalar, yalnızca geleneksel bir üretim biçimi olmayıp, aynı zamanda kavramsal sanatın da bir ifade biçimi olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda Şakir Gökçebağ, halı ve kilimi yeniden yorumlayarak sanatsal uygulamalar gerçekleştirmiştir. Gökçebağ, gündelik hayatın içinde karşılaştığı nesnelerle enstalasyonlar üretmektedir. Eserlerinde kendi anlamlarından uzaklaşan nesneler, sergilendikleri mekanla bütünleşerek, yeni anlamlar kazanmıştır. Böylece eserler, izleyiciye dünyayı algılamanın başka yollarının da olabileceğini düşündürür. Sanatçı, eksiltme – çoğaltma, boşluk – doluluk gibi zıtlıkları oyunbaz bir dille sistemleştirmektedir. Günlük hayat içinde yer alan sıradan nesneleri de sıra dışı bir yaklaşımla düzenleyen, sürrealizm alanına giren sanatçı, nesnenin anlamını değiştirip çoğaltarak kavramsal sanatla ilişki kurmaktadır (Uzunoğlu, 2019: 27), (Görsel 17, 18).

Görsel 17: Şakir Gökçebağ, Reorientation, 2016.

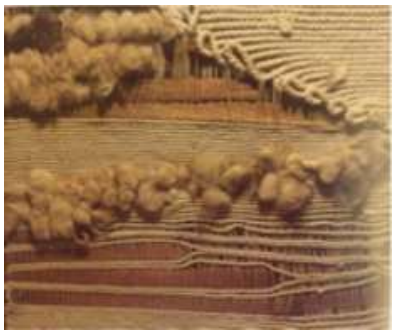
Görsel 18: Şakir Gökçebağ, Reorientation, 2016.

Geleneksel mirasın taşıyıcısı olan, kirkitli dokuma sanatının günümüzde sürdürülebilirliği, çağdaş tekstil sanatındaki yansımaları açısından büyük önem taşımaktadır. Bu anlamda 21. yüzyıl çağdaş sanat çerçevesinde kirkitli dokumalar alanına değerli katkılarda bulunan akademisyen sanatçılar, halı ve kilim dokumacılığının gelecek nesillere aktarılmasında birleştirici bir rol üstlenmektedirler. Bu sanatçılar arasında yer alan Hamdi Ünal, Sevim Arslan, Gül Bolulu, Dilek Alpan, Didem Atiş Özhekim, Hakan Çiloğlu ve çeşitli üniversitelerde görev yapan pek çok değerli isimler, ulusal ve uluslararası tekstil sanat platformlarında kirkitli dokuma teknikleriyle ürettikleri eserleriyle yer almaktadırlar. Bu isimlerden, kompozisyon bütünlüğü içinde üretim zenginliğiyle adeta kendi markasını oluşturan Hamdi Ünal, çalışmalarında Anadolu uygarlıklarının izini; yapıbozum yöntemini kullanarak, tasarımlarını halı tekniğinde hayata geçirmektedir. Kişisel anlatım diliyle, çeşitli boyutlarda ürettiği el halısı uygulamalarında, Anadolu motiflerinden yola çıkmıştır (Çiloğlu, 2023: 130). Ümit Gezgin, "Hamdi Ünal'da Estetik Bir Yaratının Konusu Olan Halı" adlı yazısında *"Onun geliştirdiği yapılar bir boyutuyla halıdır halı olmasına; çünkü bir halıda olması gereken bütün entsruma – anlara, imkanlara, teknik ve estetik düzey ve düzleme sahiptir; ama onun ötesinde bir kimliğe, kültürel derinliğe ve bir sanatçı yaratıcılığına da sahiptir"* açıklamasıyla Ünal'ın estetik yoruma sahip çalışmalarını açıklamaktadır. (Gezgin, 2006: 1), (Görsel 19). Dilek Alpan, eserlerinde doğal liflerin ortaya çıkardığı rölyef etkileriyle dokumalar oluşturmaktadır (Görsel 20). Didem Atiş, çalışmalarında geleneksel kilim motifleri ve dokunurken çözgüde oluşturduğu boşluklarla dokumalar üretmektedir (Çiloğlu, 2023: 136), (Görsel 21). Sevim Arslan ise, çalışmalarında soyut ve somut anlatım biçimi ile simgeselliği yeniden

yorumlamaktadır (Erim, 2019: 267). Çağdaş sanat diliyle, renk, doku ve ritimle soyut anlatımlar ortaya çıkararak geleneksel ile modern arasında bir bağlantı kurmaktadır (Görsel 22). Gül Bolulu, doğaya olan tutkusuyla her türlü doğal malzemeyi dokumaya dahil ederek, üç boyutlu çalışmalar sergilemektedir (Görsel 23). Hakan Çiloğlu, çalışmalarında geleneksel motifleri yorumlayarak duygu ve düşüncelerini yüklediği tasarımlarda, halı ve kilim dokuma teknikleriyle üretimini sürdürmektedir. Tasarımlarında, yüzey içinde Anadolu motiflerini soyut formlar ve renk kullanımıyla, duygu ve düşünceleriyle sentezleyerek yorumlamaktadır (Görsel 24).

Görsel 19: Hamdi Ünal, dokuma detay.

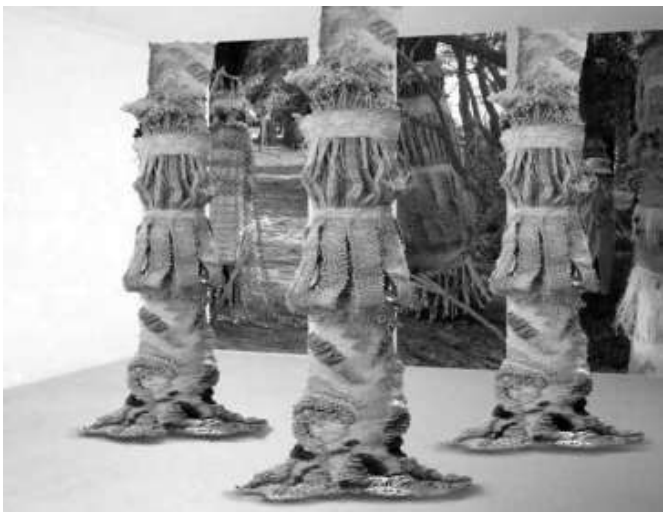
Görsel 20: Dilek Alpan, dokuma detay.

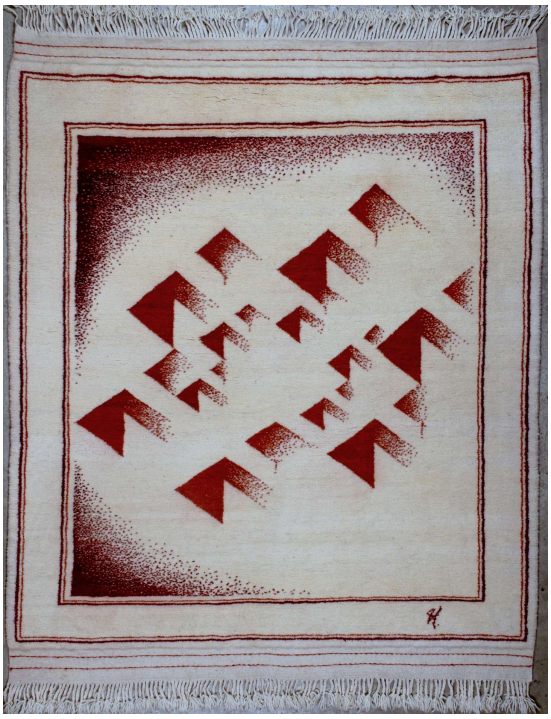
Görsel 21: Didem Atiş, kilim dokuma.

Görsel 22: Sevim Arslan, kilim dokuma detayı.

Görsel 23: Gül Bolulu, "Dokunmuş Ağaçların Hikayesi", dokuma, doğal ipler, 34x200 cm

Görsel 24: Hakan Çiloğlu, Doğal boyarmaddelerle boyanmış yün halı, 116x140 cm, 2000.

SONUÇ

Geleneksel kirkitli dokuma sanatı, tarih boyunca Türkler'in gündelik yaşamında vazgeçilmez fonksiyonel bir parçası olmanın yanı sıra, estetik bir ifade biçimi olarak varlığını sürdürmüştür. Orta Asya'dan Anadolu'ya uzanan köklü bir geleneğin temsilcisi olan halı ve kilim dokumaları, üzerlerindeki motiflerle kültürel, sembolik, kavramsal ve sanatsal anlamlar taşıyan sözsüz iletişim aracına dönüşmüştür. Her dönemde gelişen teknolojiyle birlikte, geleneksel üretimler günümüzde üretim biçimi ve tekniği değişmeden varlığını kısmen sürdürmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısında İngiltere'de Sanayi Devrimi'nin yarattığı makineleşmeye bir tepki olarak ortaya çıkan Art & Craft hareketi, el emeğinin, zanaatın ve estetik değerlerin önemini tekrar hatırlatmayı ve önem kazandırmayı hedeflemiştir. Bu süreçte dokuma, halı, kilim, duvar halısı gibi el sanatları, geleneksel işlevinin ötesine geçerek, sanatsal bir ifade aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Böylece tasarımla el işçiliğinin birleştiği sanat alanı ortaya çıkmış ve Avrupa ile Amerika'da etkili olmuştur. Hareketin temelleri, daha sonra Bauhaus sanat hareketi ilkesini benimseyen okulların temelini oluşturmuştur. Bauhaus öğretisiyle kurulan akademiler ve atölyelerde sanat ifadesi olarak geleneksel dokuma teknikleri, çağdaş sanat anlayışıyla bütünleşerek, yeni bir üretim alanı biçimlenmiştir.

Tekstil sanatının çağdaş sanat çerçevesinde yeniden değerlendirilmesi, yeni malzemelerin dahil olması, hazır nesnelerin kullanılması tekstil sanatına yeni bir boyut kazandırmıştır. Türkiye'de ise bu gelişmeler ağırlıklı olarak akademisyen sanatçıların öncülüğünde gerçekleşmiştir. Akademili sanatçıların 'halı resimleri' olarak adlandırılan eserleri, bu süreçte öncü rol oynamıştır. Böylece halı ve kilimler; gündelik eşya olmanın ötesinde, bir anlatım biçimi, ifade aracı ve enstalasyona dönüşmüş yeni anlamlar kazanmıştır. İçinde bulunduğumuz dönemde akademili sanatçılar, tıpkı eski dönemlerde, dokuma sanatının anneden kıza öğretilmesi örneğindeki gibi, atölye ortamında öğrencilerine aktararak, bu teknikleri sanatsal bir ifade aracı olması yönünde geleceğe taşımalarına destek olmaktadırlar. Kültürel ve teknik öğretileri alan öğrenciler, kişisel duygu ve düşünce tasarımlarını dokuma teknikleriyle sunabilmektedirler

Günümüzde makineleşme ve hızlı üretim karşısında zayıflayan el üretimi halı – kilim türü dokumalar, üretim tekniklerini koruyarak çağdaş sanat eserlerinde yeniden hayat bulmaktadır. Günümüz sanatçılarının, mirasımız olan dokuma tekniklerini ulusal ve uluslararası platformlarda çeşitli işbirlikleriyle sürdürmekte ve bu çalışmalar sanatsal bir ifade aracı olmanın ötesinde kültür alışverişi için de önem taşımaktadır. Üniversitelerin Güzel Sanatlar Fakültelerindeki geleneksel sanatlar ve tekstil bölümlerinde, öğrenci ve akademisyen sanatçılar, bu üretimlerle, ulusal ve uluslararası etkinliklerde özgün dokuma eserini sergilemektedirler. Bu sürecin sürdürülmesi ve desteklenmesi, yüzyıllardır süregelen dokuma geleneğimizin görünür olmasını ve geleceğin sanat anlayışının şekillenmesinde önemli bir rol oynamakta ve kalıcı ve özendirici bir değer oluşturmaktadır.

Kaynaklar

Kitap

Aslanapa, O. (1987). *Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Erol, T. (1984). *Günümüz Türk Resminin Oluşum Sürecinde Bedri Rahmi Eyüboğlu Yetişme Koşulları, Sanatçı Kişiliğ*i. İstanbul: Cem Yayınları.

GESAV (2024). *Halı Asya'dan Anadolu'ya Türk El Halısı Sergisi & Devrim Erbil Resimler-Halılar Sunumu*, Ankara: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayını.

TBMM Milli Saraylar Daire Başkanlığı. (2003). Geçmişten Geleceğe Yaşatılan Gelenek Hereke ve İpekli Dokuma Fabrikası-Hereke Fabrika-i Hümayûnû.

Tansuğ, S. (1991). *Çağdaş Türk Sanatı*. Remzi Kitabevi.

Yetkin, (1974). *Türk Halı Sanatı*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.

Dergi Makalesi

Acar, S. ve Önemli S. (2018). Çağdaş Sanatta Bir İfade Aracı Olarak Halı. *Researcher Social Science Studies, (6)* 4, 340-362.

Akdemir, İ. ve Korkmaz, F. D. (2022). Tekstil Sanatında Uzay, Uzam ve Boşluk: Belkıs Balpınar ve Olga De Amaral Örneği Özet. *Sanat ve İnsan Dergisi*, Özel Sayı.

Aslanapa, O. (1997). Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişmesi, *Arış Dergisi, (3),* 18-27.

Çiloğlu, H. (2023). Geleneksel Halı - Kilim Sanatına Postmodern Yaklaşımlar: İki Sanatçı Örneği, *Halı Sanatı,* 127-140.

Deniz, B. (2005). Anadolu-Türk Halı Sanatının Kaynakları. *Sanat Tarihi Dergisi, 1 4 (1*), 79-103.

Arası Etkileşimlerde Lif Sanatı. *İdil Dergisi, (6)* 35, 2035-2059.

Uğurlu, S. S. (2018). Anadolu Kilimlerinde Sanatsal Değerler. *Hars Akademi Uluslararası Hakemli Kültür-Sanat-Mimarlık Dergisi, 1*(1), 1-15.

Uzunoğlu, M. (2019). Yapıbozumcu Çağdaş Sanat Pratikleri. *YEDİ: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi*, *21*, 21-31.

Joroyev, Ö. E. (2019). Tapestry Sanatı ve Türkiye'de Gelişim Süreci. *Sanat-Tasarım Dergisi,10*, 47-54.

Yayımlanmamış Tez

Antemen, A. (2005). *Türk Sanatında Yeni Arayışlar (1680-1980) Cilt* I (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yetik, S. (2009). 20. ve 21. Yüzyıllarda Türk Resim Sanatında Tekstil Etkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.

İnternet

Gezgin, Ü. (2006). Hamdi Ünal'da Estetik Bir Yaratının Konusu Olan Halı- Kısa Bir Halı Tarihi Yazmak,https://v3.arkitera.com/h9120-kisa-bir-hali-tarihi-yazmak.html?utm_source=chatgpt.com.

Özdol, S. (2020). Çatalhöyük Dokuma, https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/arkeoloji/catalhoyuk-dokuma.

Görsel Kaynaklar

Görsel 1:Özdol, S. (2020). https://aktuelarkeoloji.com.tr/kategori/arkeoloji/catalhoyuk-dokuma , Erişim Tarihi: 17.09.2025

Görsel 2:Aslanapa, O. (1997). Türk Halı Sanatının Tarihi Gelişmesi.*Arış Dergisi, (3), s.20.*

Görsel 3:Aslanapa, O. (1987). *Türk Halı Sanatı'nın Bin Yılı*. İstanbul: Eren Yayıncılık, s.138.

Görsel 4:İnalcık, H. (2008). *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.31.

Görsel 5:İnalcık, H. (2008). *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, s.31.

Görsel 6:Üstüner, S. G. (2018). Türkiye'de Tekstil Sanatının Bugünü.*Uluslararası Kültür, Sanat ve Toplum Sempozyumu*, 18-20 Ekim, s.4.

Görsel 7: Tansuğ, S. (1991). *Çağdaş Türk Sanatı*. Remzi Kitabevi, s.348.

Görsel 8:Yetik, S. (2009). *20. ve 21. Yüzyıllarda Türk Resim Sanatında Tekstil Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul, s.183.

Görsel 9:Yetik, S. (2009). *20. ve 21. Yüzyıllarda Türk Resim Sanatında Tekstil Etkisi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul, s.184.

Görsel 7:https://sakirgokcebag.com/exhibitions-view/Erişim Tarihi: 23.09.2025.

Görsel 10:Cotton, G. E. (2012). *The Lausanne International Tapestry Biennials (1962–1995): The pivotal role of a Swiss city in the "New Tapestry" movement in Eastern Europe after World War II*. In *Textile Society of America Symposium Proceedings* (No. 670). Textile Society of America. https://digitalcommons.unl.edu/tsaconf/670, Erişim Tarihi : 28.09.2025.

Görsel 11:https://annalaudel.gallery/exhibitions/belkis-balpinar-through-woven-times-march-6-april-27-2025-istanbul/ Erişim Tarihi: 02.10.2025.

Görsel 12:https://annalaudel.gallery/exhibitions/belkis-balpinar-through-woven-times-march-6-april-27-2025-istanbul/ Erişim Tarihi: 02.10.2025.

Görsel 13:Joroyev, Ö. E. (2019). Tapestry Sanatı ve Türkiye'de Gelişim Süreci. *Sanat-Tasarım Dergisi,10*, s.52.

Görsel 14:Joroyev, Ö. E. (2019). Tapestry Sanatı ve Türkiye'de Gelişim Süreci. *Sanat-Tasarım Dergisi,10*, s.53.

Görsel 15:Acar, S. ve Önemli S. (2018). Çağdaş Sanatta Bir İfade Aracı Olarak Halı. Researcher Social Science Studies*, (6)* 4, s.349.

Görsel 16:Acar, S. ve Önemli S. (2018). Çağdaş Sanatta Bir İfade Aracı Olarak Halı. Researcher Social Science Studies*, (6)* 4, s.349.

Görsel 17:https://sakirgokcebag.com/exhibitions-view/Erişim Tarihi: 23.09.2025.

Görsel 18:https://sakirgokcebag.com/exhibitions-view/Erişim Tarihi: 23.09.2025.

Görsel 19: Erim, Ö. U. (2019). Sanatsal Bir İfade Aracı Olarak Tekstil, *İdil Dergisi*, 8 (54), s.267.

Görsel 20:Erim, Ö. U. (2019). Sanatsal Bir İfade Aracı Olarak Tekstil, *İdil Dergisi*, 8 (54), s.267.

Görsel 21:Üstüner, S. G. (2018). *Türkiye'de Tekstil Sanatının Bugünü*. Uluslararası Kültür, Sanat ve Toplum Sempozyumu, 18-20 Ekim, s.10.

Görsel 22:Erim, Ö. U. (2019). Sanatsal Bir İfade Aracı Olarak Tekstil, *İdil Dergisi*, 8 (54), s.267.

Görsel 23: Üstüner, S. G. (2018). *Türkiye'de Tekstil Sanatının Bugünü*. Uluslararası Kültür, Sanat ve Toplum Sempozyumu, 18-20 Ekim, s.15.

Görsel 24: 2004. Doğal boyarmaddelerle dokunmuş yün halı. Sanatçının kendi arşivinden.